

Slutredovisning av uppdrag att förebygga och bekämpa könsstympling av flickor och kvinnor (A2021/01029)

LÄNSSTYRELSEN
ÖSTERGÖTLAND

**Slutredovisning av uppdrag att förebygga och bekämpa könsstymning av
flickor och kvinnor
Rapport 2023:18**

Författare	Nationellt centrum mot hedersrelaterat våld och förtryck
Foto	Länsstyrelsen Östergötland
Diarienummer	801-7809-2021
ISBN	978-91-89819-01-6
Upplaga	Enbart digital upplaga
Miljö och återvinning	Tryckt på miljömärkt papper
Kontaktuppgifter	nationellt.centrum.hrv.ostergotland@lansstyrelsen.se

© Länsstyrelsen Östergötland år 2023

Länsstyrelsen Östergötland
Östgötagatan 3, 581 86 Linköping
Växel: 010-223 50 00
E-post: ostergotland@lansstyrelsen.se

lansstyrelsen.se/ostergotland

Förord

Hedersrelaterat våld och förtryck är ett allvarligt samhällsproblem som orsakar fysiskt och psykiskt lidande. Könsstympning av flickor och kvinnor ses av FN, EU och andra organisationer och myndigheter som ett uttryck för hedersrelaterat våld och förtryck, och utgör en kränkning av flickors och kvinnors grundläggande mänskliga rättigheter. Könsstympning av flickor och kvinnor är kriminaliserat i Sverige sedan 1982. Enligt lag (1982:316) med förbud mot könsstympning av kvinnor är alla ingrepp i de kvinnliga yttre könsorganen, i syfte att stympa dessa eller åstadkomma andra bestående förändringar av dem, förbjudna. Sverige var det första landet i Europa som lagstiftade mot könsstympning av flickor och kvinnor. Sedan dess har flertalet myndigheter och andra samhällsaktörer uppmärksammat detta allvarliga samhällsproblem. Åtskilliga regeringsuppdrag har tillkommit i syfte att öka kunskapen och utveckla adekvata arbetssätt och metoder för att förebygga och bekämpa könsstympning av flickor och kvinnor. Arbetet bedrivs med utgångspunkt i Istanbulkonventionen, FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) och mål fem i Agenda 2030.

Arbetet med att förebygga och bekämpa könsstympning av flickor och kvinnor är komplext och kräver anpassade arbetssätt och metoder, tillsammans med en bred perspektivförståelse, genom samverkan mellan relevanta aktörer på samtliga nivåer. Myndighetssamverkan behöver vara långsiktig och, tillsammans med forskning på området, utmytna i ändamålsenliga metoder och arbetssätt för de yrkesverksamma som möter flickor och kvinnor som har utsatts eller riskerar att utsättas för könsstympning.

Det är viktigt att yrkesverksamma som möter denna målgrupp har tillgång till adekvata verktyg för att kunna erbjuda varje individ en god vård baserad på bästa möjliga kunskap, utifrån den utsattes egen livssituation och individuella behov. Ökad kunskap, effektiva arbetssätt och ett nära samarbete mellan relevanta aktörer på samtliga nivåer skapar förutsättningar för att upptäcka samt förebygga könsstympning.

Ann Holmlid
Länsråd

Sandra Petersson
Avdelningschef

Innehållsförteckning

Förord	3
Innehållsförteckning	4
Sammanfattning	6
1. Inledning	7
1.1 Uppdragsbeskrivning och genomförande	7
1.2 Angränsande delar i regeringsuppdraget	7
1.3 Uppskattad förekomst av könsstympling	8
1.4 Juridiska utgångspunkter	9
2. Kunskapshöjande insatser och utvecklade arbetssätt	10
2.1 Genomförda insatser	10
2.1.1 Nationellt centrum mot hedersrelaterat våld och förtryck	10
2.1.2 Socialstyrelsen	11
2.1.2.1 Att förebygga och förhindra könsstympling inom socialtjänst	11
2.1.2.2 Att förebygga och förhindra könsstympling inom hälso- och sjukvård	12
2.1.3 Migrationsverket	14
2.1.4 Polismyndigheten	15
2.1.4.1 Flera faktorer komplicerar utredning av könsstymplingsbrott	16
2.1.4.2 Granskningen har lett till nya rekommendationer	16
2.1.4.3 Samverkan med andra myndigheter är centralt	16
2.1.5 Åklagarmyndigheten	17
2.1.5.1 Flera områden behöver förbättras	18
2.1.6 Rättsmedicinalverket	20
2.1.7 Synpunkter från samrådande myndigheter	21
3. Informationsinsatser	22
3.1 Genomförda insatser	22
3.1.1 Aktiviteter som genomförts av NCH	22
3.1.2 Informationsinsatser	22
3.1.3 Ny webbplats – könsstympling.se	23

3.1.4 Synpunkter från samrådande myndigheter	23
4. Resultat	25
4.1 Kunskapshöjande insatser och utvecklade arbetssätt	25
4.2 Informationsinsatser	25
4.3 Identifierade behov i det fortsatta arbetet.....	26
4.3.1 Samverkan mellan myndigheter.....	26
4.3.2 Erfarenhetsutbyte	27
4.3.3 Ökad kunskap om utsatta personer med funktionsnedsättning	27
4.3.4 Utveckling av vårdens arbete.....	28
4.3.5 Ökad kunskap om de osjälvständiga brotten	28
4.3.6 Förutsättningar att göra polisanmälan	28
4.3.7 Riktad kompetensutveckling inom hälso- och sjukvård	28
4.3.8 Utfärdande av rättsintyg	29
5. Slutord	30
Källförteckning.....	31
Bilaga 1. Ekonomisk redovisning.....	32

Sammanfattning

Nationellt centrum mot hedersrelaterat våld och förtryck vid Länsstyrelsen Östergötland (härefter NCH) har under åren 2021–2023 genomfört uppdraget *Att förebygga och bekämpa könsstymning av flickor och kvinnor* (A2021/1019). Uppdraget till NCH bestod av två deluppdrag.

Deluppdrag avseende *kunskapshöjande insatser och utvecklade arbetsätt om könsstymning* har utförts tillsammans med Migrationsverket, Polismyndigheten, Rättsmedicinalverket, Socialstyrelsen och Åklagarmyndigheten. Samverkansmyndigheterna har, inom sina respektive ansvarsområden, kartlagt behovet av kunskapshöjande insatser och utvecklade arbetsätt. Insatserna ska på sikt bidra till stärkt samverkan mellan berörda aktörer. I enlighet med uppdraget har NCH haft en samordnande och stödjande roll. Synpunkter har även inhämtats från Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd, Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) och Enheten för konsulära och civilrättsliga ärenden vid Utrikesdepartementet. De kunskapshöjande insatserna ska planeras och genomföras tillsammans med Jämställdhetsmyndigheten och Linköpings universitet (Barnafrid).

Deluppdrag att *planera och genomföra informationsinsatser* är riktat till flickor och kvinnor som kan ha blivit utsatta eller riskerar att utsättas för könsstymning, deras närstående, samt yrkesverksamma som möter dessa målgrupper. Uppdraget har utförts tillsammans med Jämställdhetsmyndigheten, Migrationsverket, Myndigheten för stöd till trossamfund, Polismyndigheten, Socialstyrelsen och Åklagarmyndigheten. Insatserna har vidare genomförts i samverkan med övriga länsstyrelser. Synpunkter och kunskap har även inhämtats från Brottsförebyggande rådet, Myndigheten för delaktighet, Statens skolverk och Enheten för konsulära och civilrättsliga ärenden vid Utrikesdepartementet.

Samarbetet mellan de i uppdraget inskrivna samverkansmyndigheterna har bidragit till en ökad samsyn för att utveckla arbetet med att förebygga och bekämpa könsstymning. Uppdraget har även renderat att ett antal åtgärder inom respektive myndighet har identifierats och genomförts. Vidare har nya arbetsätt implementerats vid några av de samverkande myndigheterna. Samarbetet mellan myndigheterna har varit nödvändigt för att identifiera och uppnå synergier i arbetet mellan berörda myndigheter. Myndigheterna har även gemensamt planerat och genomfört informationsinsatser, ett samarbete som har utmynnat i framtagandet av en ny webbplats med samlad information kring könsstymning utifrån ett helhetsperspektiv.

Arbetet med att etablera hållbara strukturer och långsiktiga arbetsätt och genomföra gemensamma insatser för att förebygga och bekämpa könsstymning behöver fortsätta. Det finns således ett behov av ytterligare erfarenhetsutbyte och fortsatt samverkan mellan myndigheter för att nå en hållbarhet i det fortsatta arbetet.

1. Inledning

Regeringen gav 2021 Nationellt centrum mot hedersrelaterat våld och förtryck vid Länsstyrelsen Östergötland (härefter NCH) i uppdrag att förebygga och bekämpa könsstymning av flickor och kvinnor. I februari 2022 delredovisades uppdraget med fokus på vidtagna åtgärder samt en plan för det fortsatta arbetet¹. Härigenom slutredovisas *Uppdrag att förebygga och bekämpa könsstymning av flickor och kvinnor*².

För att arbetet med att förebygga och bekämpa könsstymning ska bli så ändamålsenligt som möjligt har de i uppdraget inskrivna myndigheterna bidragit med kunskap och perspektiv utifrån sitt respektive verksamhetsområde.

1.1 Uppdragsbeskrivning och genomförande

Inom ramen för aktuellt uppdrag ska NCH dels stödja och samordna ett arbete med att genomföra kunskapshöjande insatser om könsstymning, dels planera och genomföra informationsinsatser. Uppdraget utgår ifrån ett helhetsperspektiv och har genomförts tillsammans med Jämställdhetsmyndigheten, Migrationsverket, Myndigheten för stöd till trossamfund, Polismyndigheten, Rättsmedicinalverket, Socialstyrelsen och Åklagarmyndigheten. Uppdraget ska genomföras med ett funktionshinderperspektiv.

Det ena uppdragsområdet innefattar *kunskapshöjande insatser och utvecklade arbetssätt* för professioner inom Migrationsverket, Polismyndigheten, Rättsmedicinalverket, Socialstyrelsen och Åklagarmyndigheten. NCH har i denna del av uppdraget en samordnande och stödande roll. Berörda myndigheter ska i ett första steg, inom sitt respektive ansvarsområde, kartlägga behovet av kunskapshöjande insatser och utvecklade arbetssätt. Insatserna ska även bidra till stärkt samverkan mellan berörda myndigheter. NCH ska vidare inhämta synpunkter från Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd, Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) och Enheten för konsulära och civilrättsliga ärenden vid Utrikesdepartementet. De kunskapshöjande insatserna ska planeras och genomföras tillsammans med Jämställdhetsmyndigheten och Linköpings universitet (Barnafrid).

Det andra uppdragsområdet innefattar *informationsinsatser* riktade till flickor och kvinnor som kan ha blivit utsatta eller riskerar att utsättas för könsstymning, deras närstående samt yrkesverksamma som möter dessa målgrupper. NCH ska i denna del av uppdraget, tillsammans med Jämställdhetsmyndigheten, Migrationsverket, Myndigheten för stöd till trossamfund, Polismyndigheten, Socialstyrelsen och Åklagarmyndigheten, gemensamt planera och genomföra informationsinsatser gentemot berörda målgrupper. Insatserna ska vidare genomföras i samverkan med övriga länsstyrelser. Synpunkter och kunskap ska även inhämtas från Brottsförebyggande rådet, Myndigheten för delaktighet, Statens skolverk och Enheten för konsulära och civilrättsliga ärenden vid Utrikesdepartementet.

1.2 Angränsande delar i regeringsuppdraget

Utöver de delar som NCH ansvarar för i aktuellt uppdrag har Jämställdhetsmyndigheten i uppdrag att dels samordna samt bidra till erfarenhetsutbyte och följa upp det arbete avseende könsstymning av flickor och kvinnor som bedrivs av myndigheter och andra

---

¹ Länsstyrelsen Östergötland Delredovisning av uppdrag att förebygga och bekämpa könsstymning av flickor och kvinnor (Linköping Länsstyrelsen Östergötland, 2022).

² Uppdrag att förebygga och bekämpa könsstymning av flickor och kvinnor, A2021/01029.

relevanta aktörer, dels utveckla arbetssätt och metoder för ett förebyggande arbete mot könsstypning. Myndigheten för stöd till trossamfund har i uppdrag att öka kunskapen om hedersrelaterade frågor kopplat till trossamfundens verksamhet. Häri ingår särskilt att utforma och genomföra insatser för att öka kunskapen om gällande lagstiftning och vid behov bidra till attitydförändring beträffande könsstypning av flickor och kvinnor, med fokus på religiösa ledare. För att ta del av resultat från genomförandet av dessa insatser hänvisas till slutredovisningar från Jämställdhetsmyndigheten respektive Myndigheten för stöd till trossamfund vilka sker under 2023, dessa återfinns på respektive myndighets hemsida³.

1.3 Uppskattad förekomst av könsstypning

I juni 2023 publicerade Socialstyrelsen en ny kartläggning som visar att cirka 68 000 flickor och kvinnor i Sverige kan ha utsatts för könsstypning och att cirka 13 000–23 000 flickor under 18 år riskerar att utsättas.⁴ Det kan jämföras med den uppskattning som Socialstyrelsen presenterade 2015 av förekomsten vad gäller könsstypning bland flickor och kvinnor i Sverige. I den rapporten uppskattades att cirka 38 000 flickor och kvinnor i Sverige skulle kunna vara könsstypade. Av dessa var cirka 7 000 flickor under 18 år. Därtill riskerade 19 000 flickor under 18 år att utsättas för könsstypning.⁵ Uppskattningen som gjordes år 2015 utgick från befolkningsuppgifter från år 2012. Vid den tidpunkten bodde det färre personer i Sverige som ursprungligen kom från länder där könsstypning förekommer, vilket påverkade det uppskattade antalet. Siffrorna från 2015 är inte helt jämförbara med de som presenteras 2023, då vissa olikheter förekommer i metodologi. Socialstyrelsens beräkningar visar dock att detta inte har lett till några större skillnader i uppskattningen.⁶

Socialstyrelsen fick 2018 i uppdrag att inventera den vård som erbjuds flickor och kvinnor som har utsatts för könsstypning samt analysera och bedöma i vilken utsträckning vården är jämlik mellan regioner. Socialstyrelsens slutrapport *Inventering av vård för flickor och kvinnor som har varit utsatta för könsstypning (2021)* visar att antalet kvinnor och flickor som har varit utsatta för könsstypning, sökt vård och fått en diagnoskod kopplad till könsstypning har ökat mellan åren 2012 och 2018 i samtliga sjukvårdsregioner. Sammantaget har cirka 5 000 kvinnor med diagnosen könsstypning sökt vård inom öppen respektive slutna specialist- eller förlossningsvård åren 2012–2018, under 2018 berörs 52 flickor i åldern 0–17 år som har varit utsatta för könsstypning. Färre än fem könsstypade flickor under 18 år som är födda i Sverige har mellan åren 2012 och 2018 sökt vård och fått en diagnos. Socialstyrelsens inventering visar att antalet flickor och kvinnor i åldern 18–39 år som har sökt vård och fått en diagnos kopplad till könsstypning är högre än i andra åldrar. Det kan bero på att det är vanligare att vård söks i samband med en graviditet, vilket innebär att kvinnor i fertil ålder är överrepresenterade.⁷

---

³ FRÅN FÖREBYGGANDE TILL BROTTSEKÄMPANDE-HELA KEDJAN BEHÖVS Jämställdhetsmyndighetens slutredovisning av insatser mot könsstypning av flickor och kvinnor resp. ÖKAD KUNSKAP OM HEDERSRELATERAT VÅLD OCH FÖRTRYCK KOPPLAT TILL TROSSAMFUNDENS VERKSAMHET Myndigheten för stöd till trossamfundens slutredovisning av regeringsuppdrag A2021/01029

⁴ Socialstyrelsen, Uppskattning av antalet kvinnor och flickor i Sverige 2021 som kan ha varit utsatta eller riskerar att utsättas för könsstypning (Stockholm, Socialstyrelsen 2023), <https://www.socialstyrelsen.se/om-socialstyrelsen/pressrum/press/ny-uppskattning-68-000-kvinnor-och-flickor-kan-ha-varit-utsatta-for-konsstypning/>

⁵ Socialstyrelsen Flickor och kvinnor som kan ha varit utsatta för könsstypning. En uppskattning av antalet (Stockholm: Socialstyrelsen 2015)

⁶ Socialstyrelsen, Uppskattning av antalet kvinnor och flickor i Sverige 2021 som kan ha varit utsatta eller riskerar att utsättas för könsstypning (Stockholm, Socialstyrelsen 2023), <https://www.socialstyrelsen.se/om-socialstyrelsen/pressrum/press/ny-uppskattning-68-000-kvinnor-och-flickor-kan-ha-varit-utsatta-for-konsstypning/> [2023-08-03]

⁷ Socialstyrelsen Inventering av vård för flickor och kvinnor som har varit utsatta för könsstypning (Stockholm: Socialstyrelsen 2021).

Socialstyrelsen konstaterar att en stor del av de flickor och kvinnor som har varit utsatta för könsstypning inte söker vård vid behov. Det finns flera orsaker till det och de kan ha olika betydelse för individen. Det är inte alltid flickor och kvinnor har kunskap om att det finns vård att få, det kan finnas ett socialt tryck i flickans eller kvinnans närhet eller hon kan dra sig för att söka vård av rädsla eller obehag för att prata om frågan. Socialstyrelsen belyser även att förebyggande arbete och arbete för att förutsättningarna för en jämlik vård ska finnas på plats är viktiga åtgärder för att hjälpa utsatta flickor och kvinnor. I flertalet regioner finns regionala eller lokala riktlinjer för vården men innehållet i riktlinjerna samt hur vården ska ges skiljer sig avsevärt mellan regioner. Vad avser skriftliga rutiner för hur vården ska bedrivas framgår det i Socialstyrelsens slutrapport att det skiljer sig mellan olika verksamhetsformer.⁸

1.4 Juridiska utgångspunkter

Arbetet med att förebygga och bekämpa könsstypning utgår från det rättighetsperspektiv som betonas i regeringens uppdrag om könsstypning i såväl svensk lagstiftning som FN:s konventioner om de mänskliga rättigheterna⁹. För att förebygga och motverka könsstypning av flickor och kvinnor samt förbättra stödet till utsatta, och på så sätt bidra till att uppfylla de mål som regeringen fastställt för jämställdhetspolitiken, barnrättspolitiken och ungdomspolitiken samt genom anslutning till Agenda 2030, har flertalet regeringsuppdrag tilldelats myndigheter på området. Utgångspunkten är att alla barn och vuxna ska ha samma skydd utifrån lagstiftning samt internationella konventioner enligt följande:

- FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna, vilken antogs 1948 (officiellt allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna)
- Konventionen om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor, vilken antogs 1979
- Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och våld i hemmet, vilken antogs 2011 (Istanbulkonventionen)
- Europaparlamentets och rådets direktiv 2012/29/EU om fastställande om miniminormer för brottsoffers rättigheter och för stöd till och skydd av dem samt om ersättande av rådets rambeslut 2001/220/REF, vilket antogs 2012 (EU:s brottsofferdirektiv)
- Lag (2018;1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen)
- Lag (1982;316) med förbud mot könsstypning av kvinnor

---

⁸ Socialstyrelsen (a.a. 2021)

⁹ FN:s konventioner om Mänskliga rättigheter, A11.017 (Stockholm: Regeringskansliet 2011).

2. Kunskapshöjande insatser och utvecklade arbetssätt

2.1 Genomförda insatser

2.1.1 Nationellt centrum mot hedersrelaterat våld och förtryck

Uppdraget initierades under hösten 2021 genom att NCH anordnade en workshop för samverkande myndigheter. Vid workshopen fördes dialoger kring myndigheternas behov av stöd inför framtagandet av interna kartläggningar avseende respektive aktörs arbete med att förebygga och bekämpa könsstypning av flickor och kvinnor. De verksamhetsspecifika kartläggningarna utgjorde sedermera grund för en behovsanalys av kunskapshöjande insatser och utvecklade arbetssätt inom respektive myndighets verksamhet. NCH har genomfört enskilda arbetsmöten med berörda myndigheter, med fokus på verksamhetsspecifika frågor.

NCH har vid två tillfällen genomfört kunskapshöjande insatser för de samverkande myndigheterna, under våren respektive hösten 2022. Vid dessa möten har myndigheterna delat med sig av kunskap och perspektiv utifrån sitt respektive verksamhetsområde. Två av de mest angelägna frågorna som diskuterades var funktionshinderperspektivet och behovet av förtydligande kring oklarheter hänförliga till utfärdande av rättsintyg. NCH har, tillsammans med Barnafriad och Jämställdhetsmyndigheten, tagit fram förslag på kunskapshöjande insatser för att ge samverkande myndigheter stöd och bidra till ökad kunskap i arbetet med att förebygga och bekämpa könsstypning av flickor och kvinnor. Inom ramen för arbetet med att stödja samverkansmyndigheterna har NCH sett över förutsättningarna att ta fram ett faktablad avseende könsstypning.

NCH har synkroniserat arbetet med att förebygga och bekämpa könsstypning av flickor och kvinnor med andra berörda myndigheters motsvarande uppdrag inom hedersrelaterat våld och förtryck. Däribland har NCH medverkat i planering och genomförande av samordningsmöten med Jämställdhetsmyndigheten som hållits inom ramen för Jämställdhetsmyndighetens insats om att samordna, bidra till erfarenhetsutbyte och följa upp det arbete som bedrivs på området.

Under våren 2023 har NCH anordnat möte med samverkansmyndigheterna för att möjliggöra diskussion och erfarenhetsutbyte med utgångspunkt i det verksamhetsspecifika arbete som har bedrivits av respektive aktör inom ramen för aktuellt regeringsuppdrag. NCH har vidare bidragit i kartläggningen avseende genomförda insatser genom att ta fram specifika frågor till de samverkande myndigheterna som stöd i respektive aktörs uppföljnings- och utvärderingsarbete.

2.1.2 Socialstyrelsen

Socialstyrelsen har inledningsvis kartlagt vilka behov som finns hos myndighetens målgrupper, för att härfter genomföra de insatser som bedöms relevanta och möjliga att genomföra.

2.1.2.1 Att förebygga och förhindra könsstämpning inom socialtjänst

Inom deluppdraget *kunskapshöjande insatser och utvecklade arbetssätt* har socialtjänstens behov kartlagts när det gäller att förebygga och bekämpa könsstämpning av flickor och kvinnor. Socialtjänsten består av flera olika verksamheter med skilda uppdrag och har således flera målgrupper med olika behov. Socialstyrelsen beslutade att avgränsa kartläggningen till ett antal intervjuer med tre olika målgrupper:

- Utredare (socialsekreterare som arbetar med att utreda barn)
- Familjebehandlare (som arbetar inom socialförvaltningens förebyggande verksamhet, till exempel familjecentral och inom hembesöksprogrammet)
- Experter (som finns i olika organisationsformer och som fungerar som konsulterande stöd gentemot socialtjänsten)

Socialstyrelsens arbete utgick från att utreda de förutsättningar som finns inom socialtjänsten, vilket är ett viktigt steg för att stödja implementering av kunskap. Att identifiera problematiken, formulera en önskad effekt och analysera vart förändringen behöver ske utgör viktiga aspekter för Socialstyrelsen innan arbetet med själva kunskapen, eller innehållet i ett stöd, kan genomföras. Socialstyrelsen anser att socialtjänstens ordinarie uppdrag är en viktig del av förutsättningarna i att framgångsrikt kunna arbeta med att förebygga och bekämpa könsstämpning utifrån följande:

- Utreda för att skydda, dels avseende könsstämpning, dels för att fånga upp hedersrelaterad problematik
- Vid misstanke om och för att förebygga könsstämpning på lång sikt, etablera kontakt med föräldrar
- Fånga upp könsstämpade flickor och kvinnor som behöver stöd och vård i de sammanhang där det uppfattas legitimt att fråga om könsstämpning
- Stödja andra verksamheter i att upptäcka tecken som föranleder en orosmälan i syfte att möjliggöra för socialtjänsten att utreda

Av Socialstyrelsens intervjuer med socialtjänsten framgår att behoven varierar beroende av vilket arbete som ska utföras och vem som ska utföra arbetet för att bekämpa och förebygga könsstämpning av flickor och kvinnor på olika nivåer inom socialtjänsten. Socialstyrelsen konstaterar att en del av redan befintliga insatser och förekommande material med riktat innehåll till socialtjänsten fyller en del av de behov som har identifierats. Socialstyrelsen understryker dock att det, utifrån vad som framkommer vid intervjuerna, finns behov som kan behöva följas upp för att en bedömning ska kunna göras om fler insatser är nödvändiga.

Socialstyrelsen belyser särskilt området bemötande i kartläggningen. För att yrkesverksamma ska känna sig bekväma med att ställa frågor om könsstämpning framkommer att den teoretiska kunskapen behövs och även förmågan att tillämpa densamma. Enligt Socialstyrelsen påverkas bemötandet inte enbart av hur frågorna är formulerade utan även av andra faktorer såsom kroppsspråk, förståelse för flickan eller kvinnan och sådant som är uttalat.

Vidtagna åtgärder för socialtjänst	
Samtalsstöd (nytt)	Ett stödmaterial som vänder sig till socialtjänsten har tagits fram. Samtalsstödet utgör ett stöd för de som arbetar inom socialtjänsten och möter eller kan komma att möta flickor och kvinnor som har utsatts för könsstympning eller riskerar att könsstympas. Stödet består av flera delar: lagstiftning, kunskap om könsstympning, socialtjänstens roll och bemötande. Stödet avslutas med exempel på frågor som kan ställas i mötet med flickor, kvinnor och föräldrar inom ramen för socialtjänstens verksamheter. ¹⁰
Komplettering av webb utbildning	Webbutbildningen ”Könsstympning av flickor och kvinnor” vänder sig till hälso- och sjukvårdens medarbetare. Utbildningen har även kompletterats med nya delar som riktar sig till socialtjänstens medarbetare.
Stödmaterial	Flera olika stödmaterial har tagits fram inom ramen för de regeringsuppdrag om våld som Socialstyrelsen har haft och alltjämt har inom området Våld mot barn. Stödmaterialen är i första hand riktade till socialtjänstens medarbetare men i vissa fall även till hälso- och sjukvården. ¹¹

2.1.2.2 Att förebygga och förhindra könsstympning inom hälso- och sjukvård

Socialstyrelsen har sedan tidigare stödmaterial och webbutbildningar som syftar till att höja kompetensen om könsstympning inom hälso- och sjukvård. I den kartläggning som gjordes inledningsvis i deluppdraget om *kunskaphöjande insatser och utvecklade arbetsätt* framgick att det finns ett generellt behov av ökad kunskap hos vårdens medarbetare om könsstympning. Det framgick också att det finns ett behov av organisatoriska förändringar som att förbättra rutiner och remittering, så att flickor och kvinnor hänvisas till rätt vårdinstans och vårdnivå. Under arbetet med regeringsuppdraget har hälso- och sjukvårdspersonal i flera olika typer av vårdverksamheter efterfrågat ett samtalsstöd, som kan bidra till att de känner sig säkrare i samtal med flickor och kvinnor vilka kan vara utsatta eller riskerar att utsättas för könsstympning.

Socialstyrelsen har med utgångspunkt i de behov som framkommit, uppdaterat samt tagit fram nya stödmaterial för att stärka kompetensen om könsstympning hos yrkesverksamma inom hälso- och sjukvård. Socialstyrelsen publicerade i juni 2023 ett kunskapsunderlag om och en ny uppskattning av hur många flickor och kvinnor som bor i Sverige som kan ha utsatts för könsstympning eller som riskerar att utsättas¹². Ett samtalsstöd som vänder sig till hälso- och sjukvårdspersonal som möter flickor, unga och vuxna håller på att tas fram.

¹⁰ Socialstyrelsen, Kvinnlig könsstympning – ett samtalsstöd för socialtjänsten, (Stockholm, Socialstyrelsen 2022).

¹¹ <https://www.socialstyrelsen.se/kunskapsstod-och-regler/omraden/vald-och-brott/vald-i-nara-relationer/vald-mot-barn/>

¹² Socialstyrelsen, Uppskattning av antalet kvinnor och flickor i Sverige 2021 som kan ha varit utsatta eller riskerar att utsättas för könsstympning (Stockholm, Socialstyrelsen 2023).

Det pågår även ett arbete med att ta fram kunskapsstöd med rekommendationer till mödrahälsovård och förlossningsvård om att erbjuda infibulerade kvinnor öppningsoperation under graviditeten. Parallellt med det arbetet sker en uppdatering av det kunskapsstöd som myndigheten publicerade 2016, *Kvinnlig könsstympning – ett stöd för hälso- och sjukvårdens arbete*.¹³

Socialstyrelsen bedömer att det finns ett fortsatt behov av att följa upp och utveckla vårdens arbete med flickor och kvinnor som utsatts eller som riskerar att utsättas för könsstympning.

Vidtagna åtgärder för hälso- och sjukvård	
Samtalsstöd (nytt)	Samtalsstödet vänder sig till de som arbetar inom hälso- och sjukvården och behandlar samtal med både yngre och äldre flickor samt för samtal med vuxna, både som patient och som vårdnadshavare. Stödet har också ett förebyggande syfte.
Kunskapsstöd (nytt)	Arbete pågår med att ta fram rekommendationer till vården om att erbjuda gravida kvinnor som är könsstympade en öppningsoperation innan förlossningen startar. Socialstyrelsens bedömning är att rekommendationerna kan bidra till en säkrare, bättre och mer jämlik vård för könsstympade kvinnor i graviditetsvårdkedjan. Att identifiera fler, helst alla, kvinnor som har könsstympats skapar även förbättrade förutsättningar att ge vård efter varje kvinnas behov och att verka förebyggande i förhållande till kommande generationer flickor. Det nya kunskapsstödet planeras beslutas i december 2023 i samband med att de nationella riktlinjerna för förlossningsvården beslutas och kompletterar kunskapsstödet från 2016.
Uppskattning (ny)	En ny uppskattning av antal flickor och kvinnor som kan ha utsatts eller som riskerar att utsättas för könsstympning samt hur många som kan befinna sig i riskzonen för att bli utsatta publicerades den 12 juni 2023. Den tidigare tog Socialstyrelsen fram 2015.
Uppdaterat kunskapsstöd	Uppdaterat kunskapsstöd: Kvinnlig könsstympning - ett stöd för hälso- och sjukvårdens arbete (Socialstyrelsen 2016) genomgår en mindre omfattande uppdatering.
Uppdaterad information	Uppdaterad information på Socialstyrelsen.se och Kunskapsguiden.se. Uppdateringen har inneburit att inaktuellt material tagits bort och att den information som finns på Socialstyrelsens hemsida och på Kunskapsguiden.se setts över och uppdaterats.

¹³ <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/kunskapsstod/2016-6-59.pdf>
13 | Slutredovisning av uppdrag att förebygga och bekämpa könsstympning av flickor och kvinnor

2.1.3 Migrationsverket

Migrationsverket granskade under hösten 2021 drygt 400 grundärenden som asylprövningen hade fattat beslut i under 2020. Ärendena omfattade sökande från Egypten, Eritrea, Etiopien, Nigeria, Somalia och Sudan och inbegrep såväl avslags- som bifallsbeslut. I 89 av dessa ärenden hade könsstympling anförts som förföljelsegrund och i sju ärenden hade återstympling (reinfibulation) åberopats. En kvalitativ analys genomfördes i 42 av ärendena av två rättsliga experter. Oaktat att det endast var fråga om ett mindre antal ärenden gick det att se tydliga tendenser inom flera av de frågor som analysen innefattade.

Granskningen påvisade att det i en majoritet av dessa ärenden fanns utredningsbrister. Dessa bestod till exempel av att handläggare hade utgått från det västerländska individbaserade samhället där en individ har full bestämmanderätt över sig själv. Detta trots att det finns kulturer där kollektivet kan ha stort inflytande på individens utrymme och möjlighet till självbestämmande. Ett annat exempel utgjordes av brister vid inhämtning av landinformation vid handläggningen.

Kvalitetsgranskningen har inneburit att Migrationsverket kunnat genomföra insatser för att höja kompetensen och utveckla arbetssätt i ärenden som innefattar könsstympling. Under hösten 2021 genomfördes seminarier på asyligheterna nationellt med fokus på den rättsliga tillämpningen. Det spelades även in en föreläsningsserie på området som finns tillgänglig för anställda på Migrationsverkets läroplattform. Föreläsningarna innefattar kunskap om könsstympling globalt och även psykiska och fysiska komplikationer, samt handläggning och rättslig tillämpning.

Arbetet med aktuellt regeringsuppdrag har inneburit en närmare samverkan mellan Migrationsverket och övriga samverkansmyndigheter och har även bidragit till fördjupad insikt om hur arbetet bedrivs på olika myndigheter. Dialoger som förts, erfarenheter, kunskap och material som delats mellan de samverkande myndigheterna har tillfört ett mervärde i arbetet med uppdraget. För myndigheten internt har uppdraget inneburit en möjlighet att uppmärksamma och särskilt fokusera på området könsstympling för att därefter genomföra väsentliga insatser inom Migrationsverket.

Vidtagna åtgärder	
Handlägningsstöd (nytt)	Ett handlägningsstöd har utarbetats gällande könsstympling. I detta ingår såväl information om rättslig tillämpning som inhämtning av landinformation.
Föreläsningar (nytt)	Fem föreläsningar om könsstympling har spelats in och finns tillgängliga för alla medarbetare på myndighetens intranät.
Sida på intranätet (nytt)	En särskild sida på intranätet om könsstympling har tagits fram. Utöver relevant information har även allt material som tagits fram på Migrationsverket samlats, såsom exempelvis stödmaterial och webbföreläsningar.

Vidtagna åtgärder	
Case gällande könsstypning (nytt)	Migrationsverket har tagit fram särskilda "case" gällande könsstypning. "Case"-metodik innebär att ett fiktivt ärende presenteras. Ärendet problematiseras allt eftersom nya handlingar tillförs. För att komma fram till en korrekt bedömning av ärendet och lösa problemställningarna måste deltagarna söka kunskap från olika källor och diskutera med varandra. Under 2023 används en "train-the-trainer"-metodik för att sprida "casen" nationellt.
Medvetandehöjande träning	Migrationsverket samarbetar med en ideell organisation som genom medvetandehöjande träning arbetar med att förebygga och bekämpa könsstypning av flickor och kvinnor.
Seminarium	Migrationsverket har tillsammans med Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) arrangerat ett seminarium om könsstypning.
Kvalitetsgranskning	Migrationsverket kommer att följa upp den kvalitetsgranskning som gjordes under 2021 för att göra en förnyad översyn av ärenden där könsstypning anförs.

2.1.4 Polismyndigheten

Polismyndigheten granskade samtliga inkomna polisanmälningar under perioden 1 januari 2018 till 31 december 2021 som innefattade brottet könsstypning. Fokus i granskningen var att se vilka brister och styrkor dessa ärenden innehåller. Granskningen har bland annat resulterat i att ett nedlagt ärende återupptagits.

Granskningen visade att de anmälningar om misstänkt könsstypning som inkommer till polisen främst inges av förskola och skola via socialtjänsten. Inom flertalet skolor och förskolor förekommer rutiner för upprättande av anmälan till socialtjänsten vid oro. Dessa anmälningar riskerar dock att vara kvar hos socialtjänsten utan att komma till polisens kännedom. Det kan bero på att personal från skola och förskola förutsätter att socialtjänsten gör en polisanmälan och att de därför inte själva behöver göra detta. Polismyndigheten anser därför att rutinerna behöver ses över så att en anmälan görs både till polis och till socialtjänst.

Polismyndighetens granskning visade att antalet polisanmälningar ökade under 2021, för att därefter sjunka. Det har emellertid inte gjorts någon analys kring orsaken. För att Polismyndigheten ska kunna utreda brott och lagföra personer som har begått brott är det viktigt att myndigheten får kännedom om ett misstänkt brott.

2.1.4.1 Flera faktorer komplicerar utredning av könsstympningsbrott

Det finns flera faktorer som påverkar och komplicerar möjligheten att utreda könsstympningsbrott. I många ärenden saknas inte sällan en känd brottsplats och brottstid, vilket försvårar möjligheten att inhämta information på det sätt som görs när dessa är kända, som till exempel teknisk bevisning. En annan försvårande omständighet är att brottet kan ha begåtts utomlands. När så är fallet krävs påtagliga skäl för lagföring av brottet i Sverige för att åtal ska kunna väckas och detta utreds inte alltid. Jämfört med andra brottskategorier finns det vidare relativt få ärenden gällande könsstympning. Det finns få utredare med erfarenhet av att arbeta med den här typen av ärenden. Ärendena är inte heller alltid högt prioriterade, vilket till exempel kan bero på att det saknas frihetsberövade personer kopplade till ärendet. För att påskynda utredningar vid misstanke om brott mot barn har polisen en lagstadgad tidsfrist, men när det inte finns någon skäligen misstänkt saknar polisen möjlighet att prioritera ärendet med tidsfristen som grund.

Ytterligare en försvårande omständighet för utredning är avsaknaden av rättsintyg som kan fastställa att könsstympning har ägt rum. Vid ett fullbordat brott kan det vara nödvändigt med en läkarundersökning för att fastställa om könsstympning har skett eller inte. Det är emellertid svårt att avgöra om könsstympning har ägt rum, det är därför viktigt att en sådan undersökning utförs av läkare med relevant erfarenhet och kompetens för att garantera en tillförlitlig analys av resultaten.

2.1.4.2 Granskningen har lett till nya rekommendationer

Polismyndigheten har tagit fram nya rekommendationer till det interna metodstödet *Hedersrelaterad brottslighet* som bland annat gäller vid utredning av könsstympningsbrott. De nya rekommendationerna är en följd av granskningen och har framtagits i samarbete med Åklagarmyndigheten. Förhoppningen är att rekommendationerna leder till mer noggranna utredningar av brott som rör misstänkt könsstympning.

Under våren 2023 började Polismyndigheten arbeta utifrån de nya rekommendationerna. Dessa har bland annat spridits genom en nationell konferens för polisanställda som kan komma att utreda könsstympningsbrott, och via det nationella kompetensnätverk mot hedersrelaterad brottslighet som finns inom polisen.

2.1.4.3 Samverkan med andra myndigheter är centralt

Samverkan med andra myndigheter och samhällsaktörer utgör en avgörande faktor för en framgångsrik utredning av brott. Det är som exempel viktigt att socialtjänstens insatser koordineras med polisens utredning så att åtgärderna inte motverkar varandra. Vid denna typ av brott är det vanligt förekommande att föräldrar till brottsoffer även är misstänkta för inblandning i brottet. Mot bakgrund av detta ändrar barn inte sällan sin initiala berättelse kring det inträffade så snart föräldrarna får kännedom om att det finns misstankar om att barnet har blivit könsstympat. Det är därför ytterst angeläget att polisen hinner säkerställa samt ta del av den information som finns innan föräldrar underrättas om att det finns misstanke om könsstympningsbrott.

Vidtagna åtgärder	
Kartläggning	Granskning av samtliga inkomna polisanmälningar under perioden 1 januari 2018 till 31 december 2021 som innefattade brottet könsstympning.
Rekommendationer (nytt)	Nya rekommendationer för utredning av könsstypningsbrott utifrån resultatet av kartläggningen.
Internt metodstöd (uppdaterat)	Uppdaterat internt metodstöd innehållande de nya rekommendationerna avseende könsstypningsbrott.
Utbildning	Utbildning i ämnesdidaktik (undervisningslära) för polisens nationella kompetensnätverk mot hedersrelaterad brottslighet i syfte att nätverket ska sprida såväl kunskap som nya rekommendationer.
Seminarium	Seminarium för polisens nationella kompetensnätverk mot hedersrelaterad brottslighet med fokus på könsstypning.
Konferens	Intern konferens för brottsutredare som kan komma i kontakt med utsatta för könsstypning.
Planerat seminarium	Ett seminarium planeras under hösten 2023 tillsammans med Åklagarmyndigheten.

2.1.5 Åklagarmyndigheten

Åklagarmyndighetens Utvecklingscentrum har genomfört en tematisk tillsyn över ärenden om könsstypning som inkommit till myndigheten under åren 2015–2021. Granskningen omfattade 147 ärenden och visade att endast två åtal hade väckts under den avsedda perioden. Dessa åtal är två av totalt fem väckta åtal sedan lagen med förbud mot könsstypning av kvinnor trädde i kraft i Sverige 1982. Granskningen visade att de vanligaste anledningarna till att förundersökningen lagts ner var att det inte längre fanns anledning att tro att brott hade begåtts, eller att brottet hade begåtts utomlands. Vidare visade granskningen att det finns ett behov av större enhetlighet och förbättrade rättsintyg samt att det finns flera fall där man i större omfattning borde ha inhämtat annan skriftlig och muntlig bevisning.

Granskningen visade att det var förskolan i första hand och skolan i andra hand som låg bakom de flesta anmälningarna om misstänkt könsstypning. Anmälningarna gjordes till socialtjänsten som i sin tur anmälde till polisen. Vidare uppmärksammades i samband med granskningen att det förekom få anmälningar om förberedelse, försök eller stämpling till könsstypningsbrott, i jämförelse med anmälningar om fullbordade brott. Överåklagare vid Åklagarmyndighetens Utvecklingscentrum beslutade i samband med den tematiska tillsynen att återuppta förundersökningen avseende tre av de granskade ärendena. Av dessa gick ett vidare till åtal och två lades ner igen.

Granskningen visade även på ett relativt lågt antal förhör med målsäganden, men att det oftast berott på att barnen var så unga vid tiden för polisutredningen att det inte var möjligt eller lämpligt att genomföra ett barnförhör.

2.1.5.1 Flera områden behöver förbättras

Åklagarmyndighetens tematiska tillsyn visar på flera områden som behöver förbättras och utvecklas.

Öka kunskap om de osjälvständiga brotten

Kunskapen behöver höjas hos yrkesverksamma om de osjälvständiga brotten (förberedelse, försök, stämpling och anstiftan). Granskningen visade att de allra flesta brotten anmäldes och utreddes som fullbordade brott och att de osjälvständiga brottsformerna hade tappats bort. Att utreda misstankar om förestående könsstympning, det vill säga innan brottet sker, kan vara det bästa sättet att förebygga att flickor och kvinnor utsätts för könsstympning.

Öka antalet polisanmälningar

Socialtjänsten behöver göra fler polisanmälningar än i dag trots att de redan står för den största andelen inkomna anmälningar till polis och åklagare. Åklagarmyndigheten anser till exempel att det nästan alltid finns anledning att överväga en polisanmälan i de fall där Socialnämnden gjort en ansökan om utreseförbud till Förvaltningsrätten. Om det finns förutsättningar för ett utreseförbud borde det finnas anledning att anta brott.

Öka kunskap om att göra polisanmälningar

Kunskapen om möjligheten och, för vissa yrkesverksamma, skyldigheten att göra en polisanmälan behöver höjas och rutiner för detta förbättras hos alla yrkesverksamma som möter utsatta och/eller de som riskerar att utsättas. Det finns indikationer på att det i dag finns en rädsla att polisanmäla och att den rädslan i många fall beror på okunskap eller på en felaktig bild av betydelsen av barnets bästa enligt barnkonventionen. Åklagarmyndigheten betonar i sin granskning att en avsaknad av en polisanmälan inte bara försvårar möjligheterna att utreda och lagföra en misstanke om ett allvarligt brott utan också att det kan frånta den utsatta flickan och kvinnan information om möjligheten till hjälp och vård. Dessutom kan en polisanmälan om misstänkt brott förhindra att andra flickor i familjen könsstympas. Det är viktigt att komma ihåg att det är polis och åklagare som avgör om ett brott har begåtts, inte den som gör anmälan.

Dokumentera allt som ligger till grund för anmälan

Alla iakttagelser och uppgifter som ligger till grund för anmälan behöver dokumenteras för att skapa bästa möjliga förutsättningar för att utreda om eventuellt brott har begåtts. En god dokumentation ökar polis och åklagares möjligheter att senare inhämta både muntlig och skriftlig bevisning. Granskningen visade att det i vissa fall har funnits förutsättningar för åklagare att inhämta mer och annan bevisning än vad som hade gjorts.

Öka antalet vittnesförhör med personer i barnets närhet

Utredningarna bör innehålla fler vittnesförhör med personer i barnets närhet och med de som möter barnet i olika sammanhang, såsom personal vid förskola och skola, skolsköterska, vänner och/eller släktingar, eftersom inte enbart läkarundersökningar och rättsmedicinska utlåtanden kan utgöra bevisning i ärenden gällande könsstympning.

Ge Rättsmedicinalverket ett helhetsansvar för rättsintyg

Rättsmedicinalverket bör ha ett helhetsansvar för utfärdandet av rättsintyg eftersom det sannolikt skulle leda till större enhetlighet och utformning av utlåtandena samt minska risken för subjektivitet i valet av undersökande läkare. Undersökningarna måste ske av läkare med stor erfarenhet av dessa undersökningar och väljas utifrån målsägandens ålder och

övriga förutsättningar. Undersökningarna kan dock gärna ske tillsammans med rättsläkare vilket kan underlätta utformandet av själva rättsintyget.

Vidtagna åtgärder	
Rättslig vägledning (uppdaterad)	Åklagarmyndigheten har utvecklat sin rättsliga vägledning om hedersrelaterad brottslighet bland annat på sätt att vägledningen numera innehåller ett metodstöd för handläggning av könsstymningsärenden.
Tillsynsrapport	Granskningen av ärenden resulterade i en tillsynsrapport som Åklagarmyndigheten publicerade den 6 februari 2023.
Seminarium	<p>Åklagarmyndigheten arrangerade ett tvådagarsseminarium under hösten 2021 för myndighetens åklagare med särskild inriktning och kompetens mot hedersrelaterad brottslighet där fokus var könsstymning.</p> <p>Åklagarmyndigheten arrangerade ett tvådagarsseminarium under hösten 2022 för myndighetens åklagare med särskild inriktning och kompetens mot hedersrelaterad brottslighet där fokus var både hedersrelaterat våld och könsstymning. Vid seminariet presenterades bland annat de slutsatser som framkommit vid myndighetens interna granskning.</p>
Forskarkonferens	Åklagarmyndigheten arrangerade en forskarkonferens i maj 2023 tillsammans med Jämställdhetsmyndigheten och Barnafriad vid Linköpings universitet i syfte att integrera aktuell forskning på området i arbetet med ökad kunskap och förbättrade arbetsmetoder när det gäller hedersrelaterad brottslighet och könsstymning.
Planerat seminarium	Åklagarmyndigheten planerar för ytterligare ett seminarium under hösten 2023 där fokus kommer att ligga på erfarenhetsutbyte och praktiskt utredningsarbete. Seminariet arrangeras tillsammans med Polismyndigheten.
Studieresa	Som ett led i de kunskapshöjande insatserna har Åklagarmyndigheten gjort en studieresa till Storbritannien. Myndigheten har delat med sig av erfarenheter och lärdomar från resan såväl internt inom den egna myndigheten som externt till andra myndigheter, både inom och utom regeringsuppdraget.

2.1.6 Rättsmedicinalverket

Inom Rättsmedicinalverkets rättsmedicinska avdelning har könsstympningsärenden framför allt förekommit i form av utfärdande av rättsintyg. Sedan Rättsmedicinalverket bildades 1991 har myndigheten utfärdat rättsintyg där könsstympning varit en del av frågeställningen. Även vid rättsmedicinska obduktioner har det förekommit ärenden med könsstympning och frågeställningar kring detta.

Inom ramen för regeringsuppdraget har Rättsmedicinalverket genomfört en ärendegranskning som omfattar ett stort antal brottskoder. Myndigheten fann att endast ett fåtal ärenden som handlat om könsstympning passerat verksamheten. Rättsintygen i dessa ärenden visade sig bitvis ha låg kvalitet. Orsaken tros vara att utfärdaren har haft liten kunskap om könsstympning, de olika metoderna som används vid könsstympning och vad man kan se vid en obduktion, framför allt om det gått lång tid mellan ett eventuellt ingrepp och undersökning. Det har granskats cirka 2 000 ärenden under perioden 2006–2021. I 37 av dessa ärenden fanns könsstympning angivet i rubriceringen eller i text. Rättsmedicinalverket har i granskningen sammantaget funnit nio konstaterade fall av könsstympning, vilket är relativt få ärenden.

Under hösten 2021 har myndigheten även inhämtat kunskap och gjort en kunskapsöversikt. I detta arbete har ingått studiebesök, samtal med forskare, litteraturstudier och fallgenomgång. Under våren och hösten 2022 har samarbetet mellan Rättsmedicinalverkets olika enheter runt om i landet utökats för att sprida kunskapen om könsstympning. Det utökade samarbetet syftar också till att komma närmare de yrkesverksamma som kan behöva hjälp vid undersökning och utfärdande av rättsintyg.

Rättsmedicinalverket rekommenderar att kroppsundersökningar på barn före puberteten ska göras av barnmedicinare eller barnkirurger och på prepubertala och pubertala flickor av gynekologer. Undersökningen får med fördel ske tillsammans med rättsmedicinare där de finns att tillgå. I vissa fall bör även övervägas att ta hjälp av en hudspecialist. Efter införandet av nya rutiner har ännu inget rättsintyg begärts och det är därför svårt att utvärdera resultatet.

Vidtagna åtgärder	
Kunskapsöversikt och kompetensutveckling	För att höja läkarnas kompetens inom området har Rättsmedicinalverket fortsatt arbetet med att ta fram en kunskapsöversikt. Läkarna har fått delta i två kompetensutvecklingsdagar med cirka ett års mellanrum med inbjudna föreläsare i ämnet.
Lokalt nätverk	En grupp med en läkare från varje enhet har börjat bygga upp ett lokalt nätverk tillsammans med polis, åklagare och vården. För att höja kvaliteten på rättsintygen ska varje nytt rättsintyg nu läsas av antingen Rättsmedicinalverket som varit ansvariga för insatsen eller den lokala rättsmedicinska representanten.

2.1.7 Synpunkter från samrådande myndigheter

I uppdragsdelen som innefattar *kunskapshöjande insatser och utvecklade arbetsätt* ska NCH inhämta synpunkter från Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd, Sveriges Kommuner och Regioner och Enheten för konsulära och civilrättsliga ärenden på Utrikesdepartementet. Nedan presenteras en sammanfattning av inhämtade synpunkter.

Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd

Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd anser att deluppdraget är viktigt både utifrån barns rätt till en uppväxt fri från övergrepp och utifrån flickors och kvinnors mänskliga rättigheter. Myndigheten menar att dessa perspektiv behöver uppmärksammas mer och att yrkesverksamma inom förskola och skola, hälso- och sjukvård, rättsväsende och socialtjänst som möter målgruppen behöver få ytterligare kunskap om könsstämpning.

Myndigheten lyfter också att det finns behov av en förstärkning av det systematiska arbetet mot könsstämpning i kommuner och regioner. En enkätundersökning som myndigheten genomförde under hösten 2022 i Sveriges kommuner och regioner vad gäller beslut och rutiner för förebyggande arbete mot hedersrelaterat våld och förtryck visar att det i stor utsträckning saknas rutiner hos aktörerna. Myndigheten anser vidare att den information som ges av yrkesverksamma till blivande och nyblivna föräldrar om riskerna och lagstiftningen kring könsstämpning behöver utvecklas ytterligare. Möjligheten att systematiskt arbeta med att informera barn om rätten till deras egen kropp, ett arbete som bör ske tidigt i förskolan, behöver också utvecklas.

Sveriges Kommuner och Regioner

Sveriges Kommuner och Regioner uppmärksammar att det är särskilt viktigt att öka kunskapen inom elevhälsa, familjecentraler och förskola för att förebygga könsstämpning av flickor och kvinnor. Flera olika myndigheter tar fram material i syfte att höja kompetensen hos medarbetare i olika kommunala och regionala verksamheter, samtidigt som det ekonomiska och personella läget i kommuner och regioner är alltmer pressat. Enligt organisationen är det viktigt att kommuners och regioners mottagarkapacitet tas i beaktande när underlag produceras. Det är av vikt att kunskap om könsstämpning införlivas i det befintliga stöd som oftast används av yrkesverksamma inom exempelvis socialtjänsten, till exempel bör information om könsstämpning finnas i Socialstyrelsens handbok om våld och i handboken om att utreda barn och unga. Organisationens anser vidare att myndigheter som har i uppdrag att höja kunskapen om könsstämpning av flickor och kvinnor och stödja utveckling av metoder och arbetsätt hos kommuner och regioner även bör samplanera sina uppdrag. Detta för att ta hänsyn till mottagkapaciteten samt planera för hur de fortsatt kan stödja implementeringen hos kommuner och regioner.

Enheten för konsulära och civilrättsliga ärenden vid Utrikesdepartementet

Enheten för konsulära och civilrättsliga ärenden vid Utrikesdepartementet (härefter enheten) understryker att uppdragsdelen om kompetenshöjande insatser och arbetsätt framför allt inriktar sig på det arbete som utförs inom Sveriges gränser. Denna uppdragsdel ligger därför utanför UD:s konsulära uppdrag och arbete.

Ytterst få ärenden som inkommer till UD i fråga om familjerelaterat tvång innefattar en konkret misstanke om könsstämpning. En anledning till det kan vara att könsstämpning inte sällan utförs när barnet är yngre än 10 år. Enheten utesluter dock inte att det kan finnas ett mörkertal som inte kommer till myndighetens kännedom. Enheten understryker vidare värdet av ett långsiktigt arbete med att förebygga och bekämpa könsstämpning. Det är således viktigt att resultatet från uppdraget kan omvandlas till konkreta arbetsmetoder som vidareförs av samverkansmyndigheterna i deras respektive verksamheter och rutiner efter uppdragets avslutande.

3. Informationsinsatser

3.1 Genomförda insatser

3.1.1 Aktiviteter som genomförts av NCH

Uppdraget initierades våren 2022 genom att NCH genomförde ett avstämningsmöte med samverkande myndigheter. Vid mötet diskuterades framtagandet av en målgruppsanalys inför planerade informationsinsatser inom ramen för aktuellt uppdrag. Målgruppsanalysen genomfördes under hösten 2022 av en extern aktör. NCH har bidragit med frågeställningar till analysen. Målgruppsanalysen utmynnade i rekommendationer kring planering av relevanta informationsinsatser och kanaler gentemot respektive mottagare av information. Informationskanaler som lyftes i analysen var sociala medier och informationspaket med affischer och broschyrer till skolor och vårdinstanser. Som komplement till analysen inhämtade NCH synpunkter från länsstyrelserna kring vilket material yrkesverksamma dels saknade som stöd i sitt arbete, dels efterfrågade som stöd till utsatta och deras närstående. Detta sammantaget utgjorde sedermera underlag inför planering av relevanta informationsinsatser och kanaler gentemot respektive målgrupp.

Av målgruppsanalysen framgår bland annat att vissa grupper, till exempel äldre kvinnor som är utsatta för könsstypning och män som är närstående till utsatta, är svåra att nå med informationsinsatser. Analysen visar att det kan finnas flera och olika skäl till detta, exempelvis språkliga hinder, utanförskap eller låg tilltro till myndigheter. Den förstnämnda gruppen utgör en särskilt viktig grupp att nå ut till för att uppnå framgång i arbetet med att förebygga och bekämpa könsstypning av flickor och kvinnor. Detta då könsstypning inte sällan utförs av äldre kvinnor som själva har blivit utsatta. Informationsinsatserna har således utformats för att även nå ut till dessa grupper, bland annat genom att broschyren framtagits på flera samt olika språk. Bilder och budskap har även anpassats till varje enskild målgrupp.

Sedan hösten 2022 har NCH genomfört regelbundna planeringsmöten med de i uppdraget inskrivna samverkansmyndigheterna, vid vilka tidigare erfarenheter diskuterats kring genomförande av liknande informationsinsatser. Vidare har diskussioner förts kring hur insatserna behöver utformas för att nå flickor och kvinnor som är utsatta eller riskerar att utsättas för könsstypning, närstående till dessa och yrkesverksamma. Detta ledde till framtagandet av ändamålsenliga texter till broschyrer och publicering i sociala medier. NCH har tillsammans med samverkande myndigheter planerat för genomförande av informationsinsatserna. En extern aktör anlätades för att utforma ett sammanhållande koncept avseende informationsinsatserna.

Arbetet med uppdraget har även utmynnat i att NCH tillsammans med berörda myndigheter arbetat fram texter till en ny webbplats under våren 2023. Webbplatsen innehåller samlad information om könsstypning riktad till olika yrkesverksamma, utsatta och närstående. Webbplatsen lanserades i augusti 2023.

3.1.2 Informationsinsatser

Informationsinsatserna består dels av ett digitalt informationspaket med en broschyr och affischer riktade mot respektive målgrupp, dels av informationsmaterial i form av bilder avsett för sociala medier och digitala kanaler. Informationsinsatserna innefattar även informationstexter till respektive samverkande myndighets intranät och nyhetsbrev.

I de framtagna affischerna riktade till flickor och kvinnor som är utsatta eller riskerar att utsättas för könsstympning, deras närstående och yrkesverksamma finns budskap och hänvisning till den nya webbplatsen. I den digitala broschyren finns information riktad till flickor och kvinnor som är utsatta eller riskerar att utsättas för könsstympning, och till deras närstående. Broschyren har översatts till olika språk och kan skrivas ut för att exempelvis finnas tillgänglig i väntrum hos yrkesverksamma.

Information om de digitala produkterna sprids via samverkande myndigheter, länsstyrelser och regionala resurscentra. I den här delen har samverkansmyndigheterna bistått med synpunkter om lämpliga informationskanaler.

NCH har i samband med lansering av den nya webbplatsen och de digitala produkterna gått ut med ett pressmeddelande och annonserar under hösten 2023 i sociala medier för att nå yrkesverksamma inom förskola, skola, hälso- och sjukvård samt socialtjänst. Samtliga samverkande myndigheter bidrar med spridningen i sina kanaler.

3.1.3 Ny webbplats – könsstympning.se

En annan del i informationsinsatserna är framtagandet av en ny webbplats. På webbplatsen könsstympning.se finns samlad information, såväl allmän som riktad information till flickor och kvinnor som är utsatta eller som riskerar att utsättas för könsstympning, deras närstående samt yrkesverksamma inom förskola, skola, hälso- och sjukvård samt socialtjänst. Innehållet är framtaget i samverkan med berörda myndigheter. På webbplatsen finns även hänvisningar som leder yrkesverksamma till andra myndighetssidor för fördjupad kunskap. NCH ansvarar för och förvaltar webbplatsen.

3.1.4 Synpunkter från samrådande myndigheter

I uppdragsdelen som innefattar *informationsinsatser* ska NCH inhämta synpunkter från Brottsförebyggande rådet, Myndigheten för delaktighet, Statens skolverk och Enheten för konsulära och civilrättsliga ärenden vid Utrikesdepartementet. Nedan presenteras en sammanfattning avseende inhämtade synpunkter.

Brottsförebyggande rådet

Brottsförebyggande rådet påtalar att informationsinsatser ensamma sällan har en brottsförebyggande effekt utan att måste kompletteras med andra insatser och med en beredskap att ta hand om det eventuellt ökade inflödet av personer med stödbehov. Eftersom en lag (2023:196) om kommuners ansvar för brottsförebyggande arbete nyligen införts menar myndigheten att arbetet kan kopplas till den funktion för samordning och samverkan som kommuner enligt lag ska ha. Detta kan skapa tydliga kommunikationsvägar i ett gemensamt arbete även mot könsstympning.

Myndigheten för delaktighet

Myndigheten för delaktighet framhåller funktionshinderperspektivet och påtalar att det i dag saknas forskning och annan kunskap att tillgå om könsstympning av flickor och kvinnor med funktionsnedsättning. Myndigheten bedömer målgruppen flickor och kvinnor med funktionsnedsättning som osynliggjord i arbetet med att förebygga och bekämpa könsstympning.

Statens skolverk

Statens skolverk har lämnat synpunkter på webbtexter (könsstympning.se) som riktar sig till personal inom förskola och skola. Myndigheten har även bidragit med kunskap om styrdokument och förtydligat respektive yrkeskategoris ansvarsområde utifrån möjlighet att ge stöd åt flickor som är utsatta eller riskerar att utsättas för könsstympning.

Enheten för konsulära och civilrättsliga ärenden vid Utrikesdepartementet

Enheten för konsulära och civilrättsliga ärenden vid Utrikesdepartementet menar att informations spridning och ökad samverkan mellan myndigheter kan bidra både till färre fall i Sverige och till att fler fall där flickor förs utomlands och utsätts för könsstympning kommer till myndigheters kännedom. Av de konsulära ärenden som inkommer till enheten är det få som gäller konkret misstanke om könsstympning. Könsstympning utförs vanligtvis när barnet är yngre än 10 år, vilket kan vara en av anledningarna till det låga antalet ärenden.

Deluppdraget informationsinsatser syftar till att öka kunskapen om brottet könsstympning och att fler flickor och kvinnor som utsatts för det söker vård. Uppdraget är riktat till berörda målgrupper i Sverige, medan UD:s konsulära uppdrag och arbete rör personer utanför landet.

4. Resultat

4.1 Kunskapshöjande insatser och utvecklade arbetssätt

Samverkan i uppdraget bedöms ha bidragit till en ökad samsyn hos berörda myndigheter kring kunskapshöjande åtgärder och arbetssätt vad gäller könsstypning. Myndigheterna har genom uppdraget fått en ökad förståelse för varandras ansvarsområde och de utmaningar, såväl interna som gemensamma, som finns. Parterna är eniga om att arbetet med att förebygga och bekämpa könsstypning behöver vara långsiktigt och därtill förankras inom samtliga ansvarsområden beträffande förskola, skola, hälso- och sjukvård, socialtjänst samt rättsväsende. De utmaningar och utvecklingsområden som har identifierats under arbetets gång behöver lösas genom en strukturerad och målinriktad samordning av samhällets insatser.

Arbetet med uppdraget har vidare utmynnat i en ökad samverkan mellan myndigheterna. Aktörer med angränsande ansvarsområden, som exempelvis Polismyndigheten, Åklagarmyndigheten och Rättsmedicinalverket, har samverkat kring gemensamma kunskapshöjande åtgärder i form av utbildningar och seminarium. Vid dessa tillfällen har deltagarna bland annat diskuterat utveckling av arbetssätt kring bevishantering vid behov av rättsmedicinsk undersökning.

4.2 Informationsinsatser

Syftet med informationsinsatserna är att nå ut med information till de i uppdraget utpekade målgrupperna. Insatserna vänder sig till de som är utsatta eller riskerar att utsättas för könsstypning, deras närstående samt till yrkesverksamma som möter utsatta.

Syfte med kommunikationen till utsatta är att

- få fler att söka vård
- få fler att våga prata om brottet könsstypning med vänner, familj och andra anhöriga för att i förlängningen ändra attityder och skydda fler från att bli utsatta

Syfte med kommunikationen till närstående är att

- öka kunskapen om brottet könsstypning
- få fler anhöriga att våga prata med den utsatta och med andra personer i sin omgivning om könsstypning för att på så sätt påverka attityder och förhindra att fler könsstypas

Syfte med kommunikationen till yrkesverksamma är att

- öka kännedomen om vad könsstypning är och hur många i Sverige som lider av konsekvenserna av könsstypning
- öka kunskapen om hur man som yrkesverksam kan prata om könsstypning och hur man bemöter personer som är utsatta, riskerar att bli utsatta och anhöriga
- öka kunskapen om att könsstypning är ett brott och vad man ska göra om man får kännedom om att någon riskerar att utsättas, eller blivit utsatt, för könsstypning

Arbetet med uppdraget har även mynnat ut i en ny webbplats, konsstympling.se, där samlad information finns om konsstympling på ett lättillgängligt sätt. Samtliga samverkansmyndigheter har varit involverade i arbetet med att ta fram texter till och utforma den nya webbplatsen.

En uppföljning av kännedomen om den nya webbplatsen kommer att genomföras genom att mäta antal unika sidvisningar och nedladdningar av material. I den framtagna broschyren och affischerna om konsstympling finns hänvisning till den nya webbplatsen. Det förväntas leda till högre antal sidvisningar på konsstympling.se jämfört med den befintliga webbplatsen hedersfortryck.se, där viss information finns om konsstympling.

Uppföljningen av webbplatsen kommer att redovisa det utfall som informationsinsatserna har fått, det vill säga det antal personer som har besökt webbplatsen. Att mäta utfall är en förutsättning för att kunna analysera vilka effekter insatserna kan väntas få i en hypotetisk effektkedja fram till slutmålet.¹⁴ En sådan effektkedja skulle i det här fallet kunna se ut på följande sätt. Den första förväntade effekten av informationsinsatserna är ökad kunskap om konsstympling hos målgrupperna. Den ökade kunskapen kan väntas resultera i att närståendes acceptans för konsstympling minskar eller upphör och att yrkesverksammas förmåga att identifiera risk för eller genomförd konsstympling ökar. En annan möjlig effekt kan bli att utsatta flickor och kvinnor i högre grad söker vård. I nästa led väntas målgrupperna närstående och yrkesverksamma i högre grad agera för att förebygga och motverka konsstympling, vilket bidrar till slutmålet – att inga flickor och kvinnor utsätts för konsstympling – uppnås.

NCH ansvarar för att förvalta webbplatsen genom att se till att informationen är uppdaterad och aktuell. Fortsatt samverkan med berörda myndigheter är nödvändig för att hålla webbplatsen relevant för samtliga målgrupper.

4.3 Identifierade behov i det fortsatta arbetet

De samverkande myndigheterna beskriver ett antal åtgärder som kan vara av vikt för att arbetet med att förebygga och bekämpa konsstympling ska nå framgång. Dessa är till viss del åtgärder som myndigheterna inte enskilt kan genomföra utan som förutsätter samordning och samråd med andra myndigheter. Nedan följer presentation av identifierade behov på området i det fortsatta arbetet.

4.3.1 Samverkan mellan myndigheter

Det är viktigt att samverkan fortgår även efter uppdragets slut. De aktörer som har angränsade uppdrag bör fortsatt reflektera över hur ett förebyggande och stödjande arbete mot konsstympling av flickor och kvinnor kan integreras i respektive myndighets ordinära rutiner och dagliga verksamhet. Men utöver detta är det också av vikt att se hur olika myndigheters arbete är beroende av och påverkar varandras möjligheter till åtgärder och insatser. En sådan insikt kan exempelvis uppnås genom regelbundna erfarenhetsutbyten mellan myndigheter, myndighetsövergripande samarbetsprojekt eller nyttjande av andra myndigheter i referensgrupper för projekt.

NCH har, tillsammans med myndigheterna, identifierat ett behov av fortsatt samverkan vad gäller arbetet med att förebygga och bekämpa konsstympling av flickor och kvinnor. Detta bör åtföljas av en långsiktig nationell samordning för att föra arbetet framåt. Idag har NCH ett ansvar att stödja och bidra till ett strategiskt, förebyggande och kunskapsbaserat arbete

---

¹⁴ Verksamhetslogik - ESV Forum

mot hedersrelaterat våld och förtryck på nationell, regional och lokal nivå¹⁵. Hedersrelaterat våld och förtryck kan bland annat ta sig uttryck i form av könsstympning. Ett visst erfarenhetsutbyte och viss samverkan mellan olika myndigheter vad gäller att förebygga och bekämpa könsstympning kan bedrivas i redan befintliga nätverk som NCH ansvarar för. Dessa nätverk omfattar dock hela området hedersrelaterat våld och förtryck, varav könsstympning är en del. Denna generella inriktning innebär att möjligheten att vara drivande i arbetet specifikt mot könsstympning är begränsad.

4.3.2 Erfarenhetsutbyte

De kunskaphöjande åtgärder som har identifierats och genomförts i uppdraget har till stor del varit inom de samverkande myndigheternas egna ansvarsområden. Uppdraget har möjliggjort erfarenhetsutbyte och synergier mellan de berörda myndigheterna. Erfarenhetsutbyte också har skett i samband med Jämställdhetsmyndighetens samordningsmöten. Det är av vikt att fortsatt möjliggöra och skapa förutsättningar för utbyte av erfarenheter för att utveckla kunskap om och förståelse för varandras ansvarsområden inom arbetet med att förebygga och bekämpa könsstympning av flickor och kvinnor. Detta kan leda till mer ändamålsenliga och effektiva arbetssätt samt underlätta samverkan mellan myndigheterna, inte enbart inom området könsstympning. För att myndigheterna ska få nytta av erfarenhetsutbytet i sin dagliga verksamhet behöver det även finnas utrymme för dialog och diskussion kring aktuella frågeställningar. Det kan vara svårt att hitta tillfällen där det kan bedrivas ett strukturerat och framåtsyftande arbete med att förebygga och bekämpa könsstympning i den dagliga verksamheten.

4.3.3 Ökad kunskap om utsatta personer med funktionsnedsättning

Under arbetets gång har flera av de samverkande myndigheterna uppmärksammat att det finns ett behov av att ytterligare utveckla kunskap och arbetsmetoder inom området våld mot personer med funktionsnedsättning. Myndigheten för delaktighet (härefter MFD) menar i sin rapport *Våld mot personer med funktionsnedsättning (2023)* att dessa personer kan vara extra sårbara för att utsättas för hedersvåld och dess uttrycksformer, däribland könsstympning. Personer med funktionsnedsättning som lever i en hederskontext kan vara i en stark beroendeställning till de som utövar våldet.¹⁶ Det saknas i dagsläget tillräcklig statistik för att kunna dra slutsatser om risken för att utsättas för könsstympning är högre bland flickor med funktionsnedsättning eller om dessa flickors möjlighet att söka vård och stöd är lägre.¹⁷ MFD har nyligen fått i uppdrag att kartlägga och utveckla stödmaterial för att upptäcka och förebygga våldsutsatthet bland barn och unga med vissa funktionsnedsättningar. I uppdraget ingår även en fördjupad kartläggning av hedersrelaterat våld och förtryck i alla dess uttrycksformer, däribland könsstympning, mot personer med funktionsnedsättning. Uppdraget ska redovisas i februari 2025.¹⁸ NCH konstaterar att det finns ett stort behov av information och erfarenheter om funktionshinderperspektivet kopplat till arbetet med att förebygga och bekämpa könsstympning av flickor och kvinnor i Sverige. Det är av vikt att den kunskap som kartläggningen ger upphov till nyttjas i kommande insatser och åtgärder.

---

¹⁵ Förordning (2022:1345) om nationellt NCH mot hedersrelaterat våld och förtryck, SFS 2022:1345

¹⁶ Myndigheten för delaktighet *Våld mot personer med funktionsnedsättning – Om utsatthet och förekomst av våld* (Stockholm: Myndigheten för delaktighet, 2023).

¹⁷ Myndigheten för delaktighet *Statistik om förekomst av våld mot personer med funktionsnedsättning* (Stockholm: Myndigheten för delaktighet, 2023).

¹⁸ Uppdrag att kartlägga och utveckla stödmaterial för att upptäcka och förebygga våldsutsatthet bland barn och unga med vissa funktionsnedsättningar, A2023/.

4.3.4 Utveckling av vårdens arbete

Ett behov finns av att följa och utveckla vårdens arbete med flickor och kvinnor som utsatts eller som riskerar att utsättas för könsstympning. Detta handlar dels om kompetensutveckling, dels om utveckling av rutiner för att yrkesverksamma ska känna sig trygga i att möta de som är utsatta eller riskerar att utsättas för könsstympning på ett adekvat sätt. Kompetensutveckling för yrkesverksamma bör inte enbart innefatta generell kunskap om könsstympning, utan även hur de praktiskt ska arbeta med att förebygga och bekämpa könsstympning inom sin verksamhet. De rutiner som skapas bör ta andra myndigheters arbete i beaktande, vilket gör att samverkan mellan myndigheter är nödvändig i denna del.

4.3.5 Ökad kunskap om de osjälvständiga brotten

Yrkesverksamma behöver få mer kunskap om de osjälvständiga brotten (förberedelse, försök, stämpling och anstiftan). Åklagarmyndighetens granskning visar att de allra flesta brott anmäldes och utreddes som fullbordade brott. Myndigheten ser att utreda misstankar om förestående könsstympning, det vill säga innan brottet sker, som det bästa sättet att förebygga att flickor och kvinnor utsätts för könsstympning. Detta kräver en kompetensutveckling inom främst de verksamheter som möter små barn, då dessa är viktiga aktörer i det förebyggande arbetet. Det kräver också samverkan mellan olika myndigheter för att nå metoder och arbetssätt som på bästa sätt möjliggör för yrkesverksamma att anmäla den typen av brott.

4.3.6 Förutsättningar att göra polisanmälan

Yrkesverksamma behöver få mer kunskap om och förutsättningar för att göra en polisanmälan när de möter en flicka eller kvinna som utsatts eller som riskerar att utsättas för könsstympning. Åklagarmyndighetens granskning visar att avsaknaden av polisanmälan kan bero på en rädsla för att polisanmäla. Detta kan grunda sig i olika tolkningar hos yrkesverksamma om hur barnets bästa enligt barnkonventionen ska bedömas. Det är viktigt att tänka på att det är Polismyndigheten och Åklagarmyndigheten som är ansvariga för att avgöra om ett brott har begåtts och att utreda brottet, inte den som gör polisanmälan. För att tillgodose behovet krävs kompetensutveckling för de yrkesverksamma, där även kunskap om sekretessregler och sekretessbrytande bestämmelser behöver förmedlas. För att skapa förståelse för de olika roller och ansvarsområden som yrkesverksamma inom olika myndigheter har behöver rutiner tas fram. Detta gör också att yrkesverksamma känner sig trygga i sin roll gentemot andra myndigheter. Framtagandet av långsiktiga och robusta rutiner kräver samverkan mellan olika myndigheter för att på bästa sätt skapa arbetssätt som fungerar i det dagliga arbetet. Det krävs vidare en diskussion kring anmälningsplikten till socialtjänsten när det gäller misstanke om brott mot barn. I utredningen *Fler verktyg i socialtjänstens arbete för att förebygga brott och stärka skyddet för barn (2023)* har utredaren haft i uppdrag att utreda om anmälningsskyldigheten vid kännedom om eller misstanke om att ett barn far illa enligt 14 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453) ska utökas till att omfatta fler myndigheter och yrkesgrupper än idag¹⁹. Utredningen är remitterad till berörda instanser.

4.3.7 Riktad kompetensutveckling inom hälso- och sjukvård

Ett behov finns av riktad kompetensutveckling till vissa yrkesgrupper inom hälso- och sjukvård. Här lyfts särskilt vikten av kunskap hos elevhälsa och skolsköterskor, då dessa yrkesgrupper har en viktig roll när det gäller att ge information, råd och stöd om könsstympning till barn och unga vuxna, samt till familjer. De enskilda hälsosamtalen som genomförs fortlöpande under skoltiden ger förutsättningar att ta upp frågor om könsstympning. I slutrapporten av regeringsuppdraget *Inventering av vård för flickor och kvinnor som har varit utsatta för könsstympning (2021)* redogör Socialstyrelsen för olika faktorer som kan påverka eller leda till att fler flickor och kvinnor söker vård. I rapporten beskrivs att en av de faktorer som förmodas minska flickors och kvinnors benägenhet att

---

¹⁹ <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/departementsserien-och-promemorior/2023/07/ds-202315/>
28 | Slutredovisning av uppdrag att förebygga och bekämpa könsstympning av flickor och kvinnor

söka vård är att de sällan möter personal inom vården som pratar om könsstypning.²⁰ Skolsköterskor anger att svårigheten med att prata om könsstypning ”kan bero på missförstånd och bristande kunskap om könsstypning hos skolsköterskorna, rädsla och förnekelse hos flickorna som inte vågar berätta att de är könsstypade samt att sköterskan är rädd att stigmatisera och kränka”.²¹ Förutom regelbunden kompetensutveckling krävs också samverkan med andra myndigheter och förståelse för varandras uppdrag. Det är exempelvis av vikt med ett gott samarbete mellan hälso- och sjukvård och socialtjänst för att föra arbetet med att förebygga och bekämpa könsstypning framåt.

4.3.8 Utfärdande av rättsintyg

Ett behov finns av ett helhetsansvar för utfärdande av rättsintyg. Enligt Åklagarmyndighetens granskning skulle detta leda till större enhetlighet och utformning av rättsintygen samt öka rättssäkerheten i val av undersökande läkare om Rättsmedicinalverket hade helhetsansvaret. Ett samarbete har redan initierats mellan Polismyndigheten, Åklagarmyndigheten och Rättsmedicinalverket vad gäller rättsintyg och dess utfärdande. Rättsmedicinalverket har också utfärdat rekommendationer vad gäller vem som bör utföra kroppsundersökningar på barn. Efter införandet av de nya rutinerna kring rättsintyg har ännu inget rättsintyg begärts från Rättsmedicinalverket, vilket gör att rutinerna inte går att utvärdera ännu. Det är viktigt med fortsatt samverkan mellan de tre myndigheterna för att skapa adekvata rutiner och förhållningssätt kring rättsintyg. Uppbyggnaden av lokala nätverk är en förutsättning för att dessa rutiner och förhållningssätt förankras på alla nivåer. Då ingen myndighet har det övergripande ansvaret och driver på arbetet finns det dock en risk för att myndighetsgemensamt samarbete prioriteras ned i den dagliga verksamheten. Att ansvarsfrågan löses ut är en garant för fortsatt samverkan och samordning.

---

²⁰ Socialstyrelsen Inventering av vård för flickor och kvinnor som har varit utsatta för könsstypning (Stockholm: Socialstyrelsen 2021), s. 9.

²¹ A.a. s. 9.

5. Slutord

NCH bedömer att det aktuella uppdraget har bidragit till en stärkt samverkan mellan berörda aktörer. Utöver att myndighetssamverkan har ägt rum kring olika insatser har ett antal behov inom respektive myndighet identifierats och åtgärder har genomförts. Likväl har nya arbetssätt initierats. Samverkan inom ramen för uppdraget har således varit nödvändig för att uppnå synergier mellan myndigheterna. Berörda myndigheter har även gemensamt planerat och genomfört informationsinsatser, ett arbete som bland annat utmynnat i en ny webbplats med samlad information om könsstypning utifrån ett helhetsperspektiv.

Könsstypning är ett komplext samhällsproblem som kräver insatser på flera nivåer vilket förutsätter samverkan mellan olika aktörer för att nå ut med relevant stöd till personer som utsatts eller riskerar att utsättas för könsstypning. Det har identifierats ett behov av ett systematiskt tillvägagångssätt i arbetet med att förebygga och bekämpa könsstypning på nationell nivå. För att förse yrkesverksamma med adekvata verktyg rekommenderas fortsatt kompetensutveckling till yrkesverksamma som i sin yrkesroll möter målgruppen. Myndigheternas interna åtgärder i deluppdraget kring kompetenshöjande insatser har delvis bidragit till att omhänderta denna del.

Arbetet med att ta fram och etablera långsiktiga arbetssätt och metoder för att förebygga och bekämpa könsstypning av flickor och kvinnor på strukturell nivå behöver fortgå. De åtgärder som har genomförts inom ramen för aktuellt uppdrag är främst utförda inom de samverkande myndigheternas egna ansvars- och verksamhetsområden samt inom ramen för de samordningsmöten som anordnats av Jämställdhetsmyndigheten och NCH. Det finns dock ett behov av ytterligare erfarenhetsutbyte och fortsatt samverkan mellan nationella myndigheter för att främja långsiktighet i arbetet med att förebygga och bekämpa könsstypning av flickor och kvinnor. En del i att nå framgång i arbetet mot könsstypning är att följa upp identifierade behov och fortsatt genomföra myndighetsgemensamma insatser på samtliga nivåer.

NCH rekommenderar att ett mer omfattande samordningsansvar avseende arbetet med att förebygga och bekämpa könsstypning formuleras i ett separat uppdrag för att få ytterligare framdrift i arbetet. Vid ett sådant uppdrag är det av vikt att roller, samverkansformer och förväntningar tydliggörs. En nationell samordnande aktör med ett helhetsperspektiv och ansvar för utveckling av gemensamma arbetssätt kan på ett mer långsiktigt och systematiskt sätt driva arbetet framåt. Enligt förordning (2022:1345) om nationellt centrum mot hedersrelaterat våld och förtryck ska centrumet stödja och bidra till ett strategiskt, förebyggande och kunskapsbaserat arbete mot hedersrelaterat våld och förtryck på nationell, regional och lokal nivå. Vidare ansvarar NCH för att främja informationsutbyte mellan statliga myndigheter i frågor om hedersrelaterat våld och förtryck, enligt 3 § punkten 2 i samma förordning. Mot bakgrund av det anser NCH att det nationella centrumet, utifrån det systematiska och långsiktiga arbete som bedrivs i samverkan med adekvata aktörer på samtliga nivåer, därför bör ha ett utpekad nationellt samordningsansvar i arbetet med att förebygga och bekämpa könsstypning.

Källförteckning

Arbetsmarknadsdepartementet (2022), Förordning (2022:1345) om nationellt NCH mot hedersrelaterat våld och förtryck

Arbetsmarknadsdepartementet (2021), *Uppdrag att förebygga och bekämpa könsstymning av flickor och kvinnor* A2021/01029.

Justitiedepartementet (2023), Lag (2023:196) om kommuners ansvar för brottsförebyggande arbete.

Länsstyrelsen Östergötland (2022), *Delredovisning av uppdrag att förebygga och bekämpa könsstymning av flickor och kvinnor*, Rapport 2022:7.

Myndigheten för delaktighet (2023), *Statistik om förekomst av våld mot personer med funktionsnedsättning*, Rapport 2023:15.

Myndigheten för delaktighet (2023), *Våld mot personer med funktionsnedsättning – Om utsatthet och förekomst av våld*, Rapport 2023:12.

Regeringens proposition (2019), *Ökat skydd mot hedersrelaterad brottslighet* 2019/20:131.

Regeringskansliet (2011), *FN:s konventioner om Mänskliga rättigheter*, A11.017.

Socialdepartementet (2023), *Fler verktyg i socialtjänsternas arbete för att förebygga brott och stärka skyddet för barn*, Utredning Ds 2023:15

Socialdepartementet (1982), Lag (1982:316) med förbud mot könsstymning av kvinnor

Socialdepartementet (2018), Lag (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter.

Socialdepartementet (2023), *Uppdrag att kartlägga och utveckla stödmaterial för att upptäcka och förebygga våldsutsatthet bland barn och unga med vissa funktionsnedsättningar* S2023/02178

Socialstyrelsen (2015), *Flickor och kvinnor i Sverige som kan ha varit utsatta för könsstymning* En uppskattning av antalet, Rapport 2015-1-32.

Socialstyrelsen (2020), *Inventering av vård för kvinnor och flickor som har varit utsatta för könsstymning*, Rapport 2020-3-6635.

Socialstyrelsen (2021), *Inventering av vård för kvinnor och flickor som har varit utsatta för könsstymning*, Rapport 2021-11-7523.

Socialstyrelsen (2022), *Kvinnlig könsstymning – ett samtalsstöd för socialtjänsten*, Samtalsstöd 2022-9-8103.

Socialstyrelsen (2023), *Uppskattning av antalet kvinnor och flickor i Sverige 2021 som kan ha varit utsatta eller riskerar att utsättas för könsstymning*, Rapport 2023-6-8599.

Bilaga 1. Ekonomisk redovisning

Ekonomisk sammanställning 1 januari-31 december 2023

(per den 30 september 2023)

Konto	Konto (T)	Belopp	Timmar	Uppdaterad	
3011	Intäkt av anslag	-585 151,30	0,00 -	585 151,30	
5511	Biljetter - Sverige utomstatliga	2 597,70	0,00		
5513	Hotell och logi sverige, utomstatliga	51,00	0,00		1 414 848,70
5515	Lokala resor, buss, tunnelbana m.m.	187,74	0,00		
5531	Annonsering, utomstatliga	26 080,51	0,00		
5727	Övriga köpta datatjänster	292 864,75	0,00		
5731	Utbildningstjänster, utomstatliga	46 789,60	0,00		
5781	Konsulttjänster, us	165 960,00	0,00	585 151,30	2 000 000,00
5791	Övriga tjänster, utomstatliga	50 620,00	0,00		1 108 242,36
94100	Fördelad lönekostnad via trigger	523 091,06	870,00		891 757,64
		523 091,06	870,00		692 983
	OH kostnader	198 775			Oanvända medel

Utifrån sammanställningen har således 891 758 kr investerats i aktuellt uppdrag under 2023, emedan 692 983 kr (per den 30 september) återlämnas.

Ekonomisk sammanställning 1 januari-31 december 2022

Konto	Konto (T)	Belopp	
3011	Intäkt av anslag	-649 545,12	Sammanställning
4821	Kurs- och konferensavgifter utomstatlig arrangör	17153,06	
5511	Biljetter - Sverige utomstatliga	16210,8	-2 000 000 Tilldelade medel
5513	Hotell och logi sverige, utomstatliga	60872,63	649 545 Förbrukade medel
5515	Lokala resor, buss, tunnelbana m.m.	1372,44	-1 350 455 Oanvända medel
5518	Övriga resekostnader, utomstatliga	3685,12	
5721	Datatjänster, utomstatliga	4310,5	
5731	Utbildningstjänster, utomstatliga	195937	
5781	Konsulttjänster, us	144000	
57811	Konsulttjänster inomstatliga	200000	
9610	OH Löner	3001,79	
9611	OH Lokaler m.m.	1801,07	
9612	OH data m.m.	1200,71	
		0	

Utifrån sammanställningen har således 649 545 kr investerats i aktuellt uppdrag under 2022, emedan 1 350 455 kr återlämnades.

Länsstyrelsen skapar samhällsnytta genom rådgivning, samordning, tillstånd, tillsyn, prövning, stöd och bidrag. Vi skyddar miljön, ser till att viktiga natur- och kulturvärden bevaras och skapar förutsättningar för att utveckla landsbygden och näringslivet i länet. Vi har även samhällsviktiga uppdrag inom bland annat krisberedskap, sociala frågor, djurskydd och samhällsplanering. På så sätt bidrar vi till Länsstyrelsens vision om ett livskraftigt Östergötland

LÄNSSTYRELSEN
ÖSTERGÖTLAND